

Öğretmen Görüşleri Işığında Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of the Fourth Grade Social Studies Textbook in Terms of Perception of Change and Continuity

DOI: 10.38155/ksbd.1330499

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
20/07/2023

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
25/08/2024

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31/12/2024

KARADENİZ SOSYAL
BİLİMLER DERGİSİ

Öz

Bu çalışmada, dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinlik, görsel ve metinlerde değişim ve sürekliliği algılama becerisinin incelenmesi ile bu becerinin öğretmen görüşleri ışığında değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme ve fenomenoloji deseni kullanılarak, sosyal bilgiler öğretmenleri ile gönüllülük esasına göre yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Çalışmada elde edilen veriler Nvivo paket programıyla çözümlenmiş, ders kitaplarının incelenmesinde betimsel analizden yararlanılırken katılımcı görüşlerinin incelenmesinde ise içerik analizinden yararlanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinlik, görsel ve metinlerde değişim ve sürekliliği algılama becerisinin tarih odaklı öğrenme alanlarındaki etkinlik, görsel ve metinlerde daha fazla yer aldığı ortaya çıkmıştır. Bu durum katılımcı görüşleri ile de desteklenmiştir. Genel olarak katılımcılar, değişim ve sürekliliği algılama becerisinin, soyut nitelikte olduğunu belirterek öğrencilere kazandırmak noktasında zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin hazırbulunuşlukları yeterli düzeyde olmadığına geçmiş, günümüz ve gelecek arasında bağlantı kurmakta güçlük yaşadıklarına vurgu yapmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi, Sosyal Bilgiler, Ders Kitabı, Öğretmen görüşü

Abstract

In this study, it is aimed to examine the ability to perceive change and continuity in the activities, visuals and texts in the fourth grade social studies textbook and to evaluate this skill in the light of teachers' opinions. In the study, semi-structured interviews were conducted with social studies teachers on a voluntary basis, using document analysis and phenomenology pattern, which are among the qualitative research methods. The data obtained in the study were analyzed with the Nvivo package program and subjected to content and descriptive analysis. According to the results obtained, it is seen that the ability to perceive change and continuity in the activities, visuals and texts in the fourth grade social studies textbook is not distributed evenly. In the study, it was revealed that the skill in question was included more in activities, visuals and texts in history-oriented learning areas. This situation was also stated in the participants' opinions, and it was concluded that the skill was not included in a balanced way in every learning area in the textbook. Participants stated that the ability to perceive change and continuity is of an abstract nature, and therefore they had difficulty in presenting it to students. Regarding the skill in question, the participants emphasized that the students were inadequate in making connections between the past, present and future, taking into account their readiness.

Keywords: Ability to Perceive Change and Continuity, Social Studies, textbook, teacher opinion

Bilim Uzmanı, Sevilay YOLCU
Giresun Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
sevilayyolcu28@gmail.com
ORCID: 0009-0003-8995-7131

Dr. Öğr. Üyesi, Özge METİN
Giresun Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD.
ozge.metin@giresun.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3150-0967

Etik Kurul Beyanı: Çalışmanın etik kurul incelemesi Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler, Fen ve Mühendislik Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu tarafından yapılmış ve 05.04.2023 tarih "Karar No 04/28" ile çalışma onaylanmıştır.

Giriş

Ders kitapları eğitim öğretim sürecinde önemli materyallerin başında gelmektedir. Ünsal ve Güneş (2002)'ye göre ders kitapları, öğretim programlarında yer verilen kazanımların dersin amaçları doğrultusunda hazırlanarak, öğrencilerin eğitiminin yapıldığı kaynaklar şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım doğrultusunda öğretim programlarında yer alan beceriler, ders kitaplarındaki görsellere, etkinliklere ve metinlere yansıtılarak öğrencilere sunulmaktadır. Bu noktada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı doğrultusunda hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarında da becerilerin; metin, görsel ve etkinliklere yansıtılarak öğrencilere aktarılması hedeflenmektedir (Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2017).

Özellikle ders kitapları gibi materyaller ile öğretim programlarında belirlenen bilgi, beceri ve değerlerin öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir. Bu hedeflerden biri olan beceriyi ise “kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği, maharet” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu Sözlükleri [TDK], 2023). Gömleksiz ve Kan (2009)'a göre ise beceri öğrencilere öğrenme süreçleri boyunca geliştirilmesi istenen bilgi ve performanslardır. Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersi sosyal bilim disiplinlerinden oluşmasından kaynaklı olarak birçok beceriyi öğrencilere kazandırmayı hedeflemektedir (Doğan, 2022:19). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı içerisinde kazandırılması amaçlanan 27 adet beceri doğrudan belirtilmiş olup (MEB, 2018:9), söz konusu becerilere Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Beceriler

Araştırma	Kanıt Kullanma
Çevre Okuryazarlığı	Karar Verme
Değişim ve Sürekliliği Algılama	Konum Analizi
Dijital Okuryazarlık	Medya Okuryazarlığı
Eleştirel Düşünme	Mekânı Algılama
Empati	Öz Denetim
Finansal Okuryazarlık	Politik Okuryazarlık
Girişimcilik	Problem Çözme
Gözlem	Sosyal Katılım
Harita Okuryazarlığı	Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
Hukuk Okuryazarlığı	Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
İletişim	Yenilikçi Düşünme
İş birliği	Zaman ve Kronolojiyi Algılama
Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	

Öğretmen Görüşleri Işığında Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi Açısından Değerlendirilmesi

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer verilen becerilerden biri de değişim ve sürekliliği algılama becerisidir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda beceriler başlığında yer verilmiş olmasına rağmen ayrıca özel amaçları içerisinde de “*Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları*” ifadesine yer verilmesiyle değişim ve sürekliliği algılama becerisinin önemi bir kez daha ortaya koyulmuştur (MEB, 2018: 8). 26 Nisan 2024 tarihinde yayınlanan (<https://sosyalbilgiler.biz/> adresinden 22/08/ 2024 tarihinde erişilmiştir.) 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı da beceri temelli bir yapıya sahiptir (Yıldırım ve Çalışkan, 2024:128). Bu bağlamda, değişim ve sürekliliği algılama becerisinin 2024 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında da yer alarak, 4. Sınıf “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında; 5. Sınıf “Evimiz Dünya” öğrenme alanında; 6. Sınıf “Hayatımızdaki Ekonomi” öğrenme alanında ve 7. Sınıf “Ortak Mirasımız”, “Hayatımızdaki Ekonomi” ve “Teknoloji ve Sosyal Bilimler” öğrenme alanlarında alan becerileri olarak görülmektedir (Yıldırım ve Çalışkan, 2024).

Öğrencilerin, çağa ayak uydurabilen, duyarlı birer birey olabilmelerinin yanı sıra, ortaya çıkan problemlerin geçmiş ve gelecek arasındaki farkını kavrama, problemlerin çözümünde alternatifler geliştirebilmeleri değişim ve sürekliliği algılama becerisine sahip olmakla mümkündür. Bu becerinin gerektirdiği özellikleri taşıyan bireylerde etrafındaki kültürel mirasa, coğrafi yapılara ve geçmişindeki olaylara ilgili olması, araştırma ve incelemeye meraklı olması beklenmektedir. Demircioğlu, (2015)'e göre öğrencilerin tarihsel süreçte yaşanan değişimleri ve bunun etkilerini öğrenmesi hem çevresini daha rahat anlamasını hem de günümüzde meydana gelen olayları yorumlamasını kolaylaştırdığına vurgu yapmıştır. Öğrencilerin geçmişi, bugünü ve geleceği sosyal bilgiler dersi sayesinde öğrenmektedirler. Sosyal bilgiler dersi becerileri arasında yer alan değişim ve sürekliliği algılama becerisi ile geçmişin günümüze etkisini, nelerin değişip değişmediğini, bu değişime neden olan etkenleri anlamaları sağlanabilmektedir (Kaya, 2018: 123).

İlgili alan yazın incelediğinde sosyal bilgiler öğretim programındaki becerilere yönelik çalışmaların var olduğu görülmektedir. Buradan hareketle sosyal bilgiler öğretim programında yer alan becerilerin ders kitapları ve programlarda incelenmesi noktasında Doğan ve Oruç (2022), Altay (2020), Aydemir (2017), Çelikkaya ve Kürümlüoğlu (2017), Aksoy ve Sönmez (2012); öğretmen görüşlerine yönelik çalışmalara bakıldığında Yılar (2022), Seçim ve Ünlü (2021), Öztürk ve Mutlu (2017), Baş (2016), Mutluer (2013), Çelikkaya (2011); Öğrenci görüşlerine yönelik çalışmalar ele alındığında Ablak ve Aksoy (2021); değişim ve sürekliliği

algılama becerisine yönelik çalışmalar incelendiğinde ise Çurku (2020), Çelik, Karadeniz ve Cabul (2018), Sağlamgöncü (2018), Tangülü, Duban ve Yıldırım (2017), Kabapınar ve İncegül (2016), Tosun ve Topkaya (2015), Özen ve Sağlam (2010) gibi çalışmalarla karşılaşılmıştır.

Alan yazın incelemesinin ardından değişim ve sürekliliği algılama becerisinin ders kitaplarında incelendiği ve söz konusu becerinin detaylarıyla ele alınması noktasında öğretmen görüşlerine başvurulduğu bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada ise diğer çalışmalardan farklı olarak dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik etkinlik, görsel ve metinlerin incelenmesi ile bu becerinin öğretmen görüşleri ışığında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır;

- Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan etkinlik, görsel ve metinlerin, değişim ve sürekliliği algılama becerisini yansıtma durumu nedir?
- Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değişim ve sürekliliği algılama becerisinin öğrenme alanlarındaki etkinlik, görsel ve metinlere dağılım durumu nedir?
- Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabında değişim ve sürekliliği algılama becerisinin incelenmesine yönelik beceri-ders kitabı, öğretmen görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik etkinlik, görsel ve metinlerin incelenmesi ile bu becerinin öğretmen görüşleri ışığında değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda çalışmada değişim ve sürekliliği algılama becerisinin ders kitabındaki etkinlik, görsel ve metinlere yansımalarının incelenmesi noktasında nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılırken, söz konusu becerinin öğretmenlerin deneyimleri ışığında değerlendirilmesinde ise fenomenoloji (olgubilim) yöntemi kullanılmıştır. Bowen (2009)'a göre doküman inceleme yöntemi basılı ve elektronik araç gereçlerin incelenip değerlendirilmesini içeren sistematik çalışmalar şeklinde tanımlanmaktadır. Fenomenoloji ise “birkaç kişinin bir kavramla ilgili yaşamış deneyimlerinin ortak anlamını keşfetmesi” şeklinde ifade edilmektedir (Creswell, 2023: 79). Söz konusu çalışmada öğretmenlerin değişim ve sürekliliği algılama becerisini kazandırma hususunda deneyimleri temel alındığından bu desenin uygun olacağına karar verilmiştir.

Öğretmen Görüşleri Işığında Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi Açısından Değerlendirilmesi

Veri Kaynağı ve Çalışma Grubu

Araştırmanın veri kaynağını, Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığınca 28 Mayıs 2018 tarihinde ders kitabı olarak kabul edilen ve ülke genelinde 2022-2023 eğitim öğretim yılında okutulan Tuna Yayınları 4. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ilişkin bilgilere Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. İncelenen Kitabın Künye Bilgileri

Kitap Adı	Yayınevi	Yazar	Sayfa Sayısı
4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Tuna Yayınları	Sami TÜYSÜZ	208

Araştırmanın çalışma grubunu ise Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokullarda görev yapmakta olan ve kolay ulaşılabilir örnekleme ile belirlenen 10 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubunda bulunan öğretmenlere ait demografik özellikler Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Özellik	Grup	f	%
Cinsiyet	Kadın (K)	4	40
	Erkek (E)	6	60
Eğitim	Lisans	10	100
Hizmet Süresi	1-5 yıl	3	30
	5- 10 yıl	5	50
	10- 15 yıl	0	0
	15- 20 yıl	1	10
	20 + yıl	1	10

Tablo 3 incelendiğinde, çalışma kapsamına alınan öğretmenlerin %40’ını kadın, %60’ını ise erkek öğretmenler oluşturmaktadır. Öğretmenlerin eğitim durumları incelendiğinde, tüm öğretmenlerin lisans mezunu oldukları görülmektedir. Araştırmaya dâhil olan öğretmenlerin hizmet sürelerine bakıldığında, %30’u 1-5 yıl; %50’si 5- 10 yıl; %10’u 15- 20 yıl ve 20+ yıl olduğu görülmektedir. Hizmet süresi 10- 15 yıl aralığında olan herhangi bir öğretmen olmadığı görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmacılar tarafından dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinlik, görsel ve metinlerde, değişim ve sürekliliği algılama becerisinin incelenmesi için “Ders Kitabı İnceleme Formu” ve öğretmenlerle görüşmek üzere yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Ders kitabındaki etkinlik, görsel ve metinleri incelemek için 15 maddeden oluşan

bir veri toplama aracı hazırlanmıştır. Hazırlanma sürecinde değişim ve sürekliliği algılama becerisinin temel özellikleri akademik kaynaklardan taranarak ortaya koyulmuştur. Elde edilen bulgular maddeler haline getirilmiştir.

Öğretmen görüşleri belirlenmek üzere 3 tanesi demografik içerikli olmak üzere 11 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur. Elde edilen her iki veri toplama aracının güvenilirliğini sağlamak adına sosyal bilgiler eğitimi ve beceri eğitimi alanında çalışmaları bulunan iki alan uzmanının görüşlerine başvurulmuştur. Alan uzmanlarından biri ders kitabı inceleme formunda yer alan bir maddenin değişim ve sürekliliği algılama becerisini yordamadığını ifade etmesi üzerine ilgili madde formdan çıkarılmış, madde sayısı 14'e düşmüştür. Uzman görüşü sonucunda görüşme formunda yer alan sorulara ilişkin ise herhangi bir eksiltme yapılmamıştır, katılımcıların detaylı cevap verebilmesi amacıyla ek yardımcı sorular eklenmiştir. Ayrıca formlarda kullanılan ifadelerin anlam açısından kontrollerinin yapılması adına bir dil uzmanından yardım alınmış, görüşme sorularının yeterince anlaşılabilir anlaşılmadığı test etmek amacıyla ise bir öğretmen ile pilot bir çalışma düzenlenmiştir. Yapılan pilot çalışma ile 2 sorunun yeterince anlaşılmadığına karar verilmiş, yeniden düzenlenmiştir. Öğretmenlere yöneltilen görüşme soruları ise aşağıda sunulmuştur:

- 1) Cinsiyet, Eğitim ve hizmet süresi
- 2) Değişim ve sürekliliği algılama becerisi hakkında neler söylemek istersiniz?
- 3) Değişim ve sürekliliği algılama becerisinin önemi hakkında değerlendirmeleriniz nelerdir?
- 4) Değişim ve sürekliliği algılama becerisinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki etkinlik, görsel ve metinlere yansımaları nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu konuda eksik ve yetersiz gördüğünüz noktalar nelerdir? Eksikliklerin iyileştirilmesi noktasındaki çözümleriniz nelerdir?
- 5) Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabının, değişim ve sürekliliği algılama becerisini kazandırma yeterliliğine yönelik değerlendirmeleriniz nelerdir?
- 6) Değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik olarak öğrencilerin sergilemesi gereken tutum ve davranışlara yönelik görüşleriniz nelerdir?
- 7) Değişim ve sürekliliği algılama becerisinin öğrenme alanı/ ünite bazında dağılımını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 8) Değişim ve sürekliliği algılama becerisinin öğrencilere kazandırılmasında ne gibi zorluklarla karşılaşılıyorsunuz?
- 9) Değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik başka eklemek istediğiniz düşünce ya

da önerileriniz varsa lütfen belirtiniz.

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri 2023 Nisan ayı içinde çalışmaya gönüllü olarak katılan 10 sosyal bilgiler öğretmeninden toplanmıştır. Öğretmenlerin rahat bir şekilde yanıt verebilmeleri adına önceden randevu alınmış, saat ve yer belirlenmiştir. Öğretmenlerin tamamı ile çalıştıkları okulların öğretmenler odasında uygun olan bir zaman diliminde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öğretmenlerin tamamından izin alınmak koşulu ile ses kaydına alınan görüşmeler ortalama 30-40 dakika arasında sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin çözümlenmesinde Nvivo paket programından yararlanılmıştır. Bununla birlikte çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinlik, görsel ve metinlere değişim ve sürekliliği algılama becerisinin yansıtılmasını incelemek amacıyla betimsel analiz yöntemi, öğretmen görüşlerinin irdelenmesinde ise içerik analiz yöntemleri kullanılmıştır. İçerik analizi “dokümanların içeriğine yönelik tekrarlanabilir ve geçerli çıkarımlar yapabilmek amacıyla kullanılan bir tekniktir” (Krippendorf, 2004: 18). Betimsel analiz ise verilerin özgün şekillerinden ayrılmadan, kişilerin söylediği, yazdığı ve doküman içeriklerinden doğrudan alıntılara yer vererek sunulmasıdır (Karadağ, 2010).

Aynı zamanda çalışmada iki form aracılığı ile elde edilen verilerin güvenilirliği sağlamak adına iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı veriler analiz edilmiştir. Elde edilen bulguların birbiri ile ne kadar örtüştüğünü saptamak amacıyla ise nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan ve Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) formülü kullanılmıştır. Hesaplama sonucunda araştırmanın güvenilirliği %83 olarak bulunmuştur. %70’in üzerinde bir uyum bulunması çalışmanın sonuçlarının güvenilir olduğunu göstermektedir.

Bulgular

Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinlik, Görsel ve Metinlerin, Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisini Yansıtmaya Durumuna İlişkin Bulgular

Değişim ve sürekliliği algılama becerisinin, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan etkinlik, görsel ve metinlere yansıtılmasına ilişkin bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

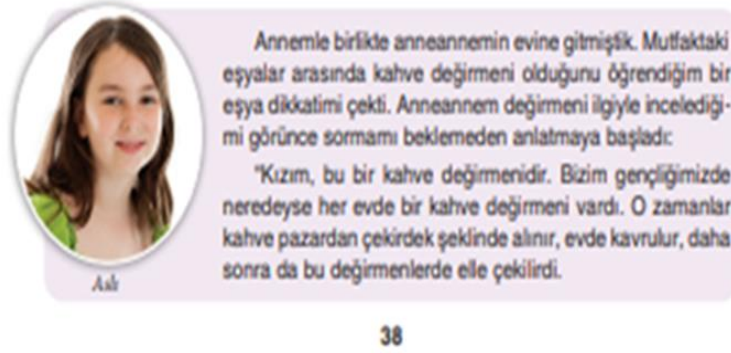
Tablo 3. Değişim ve sürekliliği algılama becerisine ait kriterlerin etkinlik, görsel ve metinlere yansıtılması

Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi Kriterleri	Kriter Kodu	Etkinlik, Görsel ve Metinleri Yansıtma Durumu
İnsanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları algılamaya yöneliktir.	F1	✓
Tarihsel olguları ve yorumları ayırt etmeye yöneliktir.	F2	✓
Geçmişteki problemlerin neden- sonuç ilişkisini tanımayaya yöneliktir.	F3	✓
Tarihsel problemlerin çözümüne alternatif çözüm üretmeye yöneliktir.	F4	✓
Tarihsel süreçteki değişimin günümüze olan etkilerini belirlemeye yöneliktir.	F5	✓
Kültürel mirasa, coğrafi yapılara, yaşanan problemlere ve geçmişe merak uyandırmaya yöneliktir.	F6	✓
Türk kültürünü oluşturan öğeleri bilmeye ve bu öğelerin yaşadığı değişimi kavramaya yöneliktir.	F7	✓
Yaşadığı yerin beşerî ve ekonomik özelliklerinin geçmişten günümüze değişimini fark eder.	F8	
İnsanın doğa üzerindeki etkisini fark etmeye ve bunun sonucunda oluşan değişimi fark etmeye yöneliktir.	F9	
Doğal kaynakların geçmişten günümüze değişimini fark etmeye yöneliktir.	F10	
Bilim ve teknolojiye yaşanan gelişme ve değişimleri fark etmeye yöneliktir.	F11	✓
İnsan hakları ve demokrasinin tarihsel sürecini bilmeye yöneliktir.	F12	✓
Milli, manevi değerler ile evrensel değerlerin sürekliliğinin önemini kavramaya yöneliktir.	F13	✓
Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konu ve yaşanan sorunların sebepleri ve sonuçlarını analiz etmeye yöneliktir.	F14	

Tablo 4’te, değişim ve sürekliliği algılama becerisini tüm yönleriyle incelenmesini amaçlayan 14 kriter yer almaktadır. Bu kriterler ders kitabındaki etkinlik, görsel ve metinlerde incelendiğinde, “Yaşadığı yerin beşerî ve ekonomik özelliklerinin geçmişten günümüze değişimini fark etmeye yöneliktir” (F8); “İnsanın doğa üzerindeki etkisini fark etmeye ve bunun sonucunda oluşan değişimi fark etmeye yöneliktir” (F9) “Doğal kaynakların geçmişten günümüze değişimini fark etmeye yöneliktir” (F10) ve “Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konu

Öğretmen Görüşleri Işığında Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi Açısından Değerlendirilmesi

ve yaşanan sorunların sebepleri ve sonuçlarını analiz etmeye yöneliktir” (F14) kriterlerinin hiçbir etkinlik, görsel ve metinlere yansıtılmadığı görülmüştür.

Görsel 1. Beceriye İlişkin Ders Kitabı Görseli

Örneğin, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının 38. Sayfasından alınan Görsel 1 incelendiğinde, kahvenin evde kavrulup, değirmenle çekildiği durumdan bahsedilmektedir. Bu bakımdan Tablo 4’te yer verilen “Türk kültürünü oluşturan öğeleri bilmeye ve bu öğelerin yaşadığı değişimi kavramaya yöneliktir” (F7) kriterine göre değerlendirildiğinde, değişim ve sürekliliği algılama becerisine uygun bir metin olduğu görülmektedir.

Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisinin Öğrenme Alanlarındaki Etkinlik, Görsel ve Metinlere Dağılımına İlişkin Bulgular

Değişim ve sürekliliği algılama becerisinin öğrenme alanlarındaki etkinlik, görsel ve metinlere dağılımına ilişkin bulgular Tablo 5’te sunulmuştur. Elde edilen bulgulara göre değişim ve sürekliliği algılama becerisinin dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan 4 öğrenme alanında yer verildiği ortaya koyulmuştur.

Tablo 4. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisinin Öğrenme Alanlarındaki Etkinlik, Görsel ve Metinlere Dağılımı

Öğrenme Alanı	Konu	Etkinlik	Görsel	Metin	Kriter Kodu
Birey ve Toplum	Herkesin Bir Kimliği Var		✓	✓	F1
Kültür ve Miras	Milli Kültür Öğelerimiz	✓	✓	✓	
	Geçmişten Bugüne Çocuk	✓	✓	✓	F2, F3, F4,

	Oyunları				F5, F6, F7, F13
İnsanlar, Yerler ve Çevreler					
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Geçmişten Bugüne Teknoloji	✓	✓	✓	F1, F5, F11
Üretim, Dağıtım ve Tüketim					
Etkin Vatandaşlık					
Küresel Bağlantılar	Farklı Kültürler	✓	✓	✓	F1

Tablo 5’ e göre, değişim ve sürekliliği algılama becerisinin en fazla, tarih odaklı olan ve milli bir bilinç oluşturulmasını amaçlayan “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında “Milli Kültür Öğelerimiz” ve “Geçmişten Bugüne Çocuk Oyunları” konu başlıkları altındaki etkinlik, görsel ve metinlerde “F2, F3, F4, F5, F6, F7, F13” kriterleri tespit edilmiştir. Temelinde ben ve biz olma süreçlerini içeren “Birey ve Toplum” öğrenme alanı kapsamında “Herkesin Bir Kimliği Var” konusunda yer alan görsel ve metinlerde değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik “F1” kriterine rastlanırken, söz konusu kriterin etkinliklerde yer almadığı görülmüştür.

Yenilikçi, eleştirel ve bilimsel düşünceleri geliştirmeyi amaçlayan “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanı kapsamında “Geçmişten Bugüne Teknoloji” konusunda yer alan etkinlik, görsel ve metinlerde F1, F11 ve F15; etkin ve sorumlu Türk vatandaşı yetiştirmeyi amaçlayan “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı kapsamında “Farklı Kültürler” konusunda yer alan etkinlik, görsel ve metinlerde F1 kriterine rastlanılmıştır.

Tablo 5’te sunulan bulgulara göre, mekânsal temel bilgi, beceri ve değerleri öğrencilere kazandırmayı hedefleyen “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında; temelinde girişimci ve bilinçli tüketici becerilerinin geliştirilmesini hedefleyen “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında ve vatandaşlık kavramına vurgu yapan “Etkin vatandaşlık” öğrenme alanındaki etkinlik, görsel ve metinlerde değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik bulgulara rastlanılmamıştır.

Tablo 5’te yer verilen kriter kodlarına bakıldığında, F1 ve F5 kriterlerinin Birey ve Toplum, Kültür ve Miras ve Bilim teknoloji ve Toplum öğrenme alanlarındaki konularda ortak

kriter olarak etkinlik, görsel ve metinlerde yer aldığı görülmektedir.

Görsel 2. Beceriye İlişkin Görsel Örneği

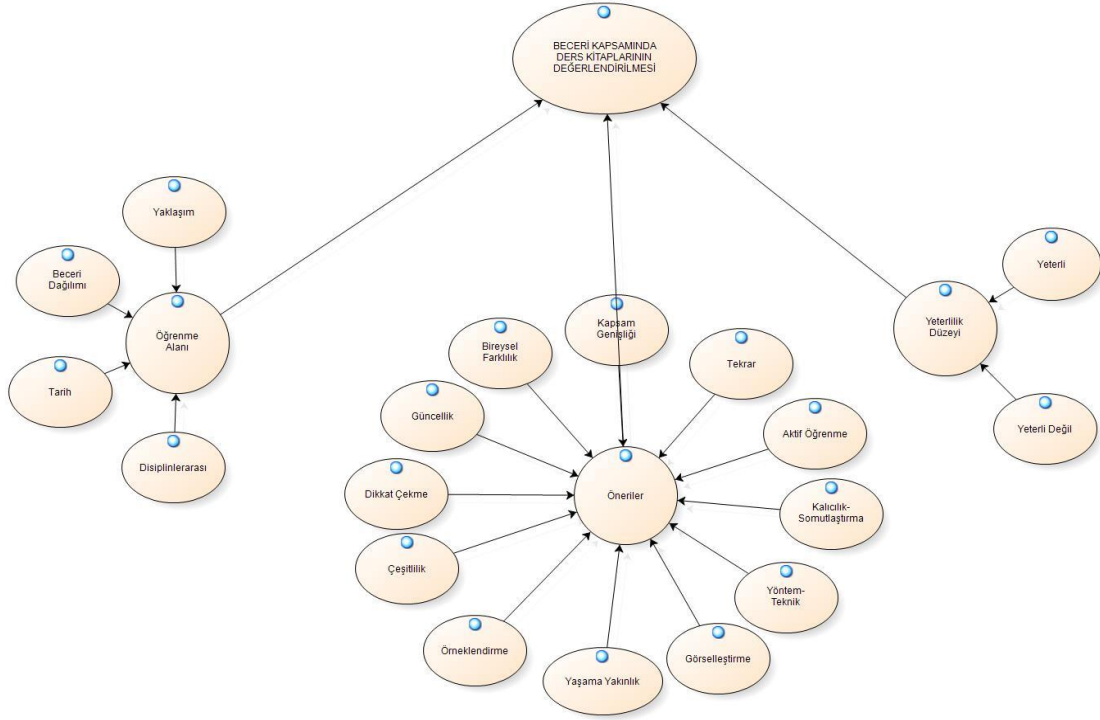
Örneğin, 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının 98. Sayfasından alınan Görsel 2 incelendiğinde, tekerleğin zaman içinde değişimi ortaya koyulmaktadır. Bu bakımdan Tablo 5'te yer alan Bilim Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı kapsamında Geçmişten Bugüne Teknoloji konu başlığında yer alan görsel örneği F1, F5, F11 kriterlerini yansıttığı tespit edilmiştir.

Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi Bağlamında Öğretmen Görüşlerine Yönelik Bulgular

Değişim ve sürekliliği algılama becerisi bağlamında toplanan öğretmen görüşlerine yönelik bulgular 4 başlık altında sunulmuştur.

Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine Yönelik Ders Kitaplarının Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Katılımcılar, değişim ve sürekliliği algılama becerisi kapsamında ders kitaplarını Öğrenme Alanı, Öneriler ve Yeterlilik Düzeyi olmak üzere 3 ana tema etrafında değerlendirilmiştir. “Öğrenme Alanı” teması altında, “yaklaşım”, “beceri dağılımı”, “tarih” ve “disiplinler arası” alt temaları; “Öneriler” teması altında “bireysel farklılık”, “güncellik”, “dikkat çekme”, çeşitlilik”, “örneklendirme”, “yaşama yakınlık”, “görselleştirme”, “yöntem-tekni”k”, “kalıcılık- somutlaştırma”, “aktif öğrenme”, “tekrar” ve “kapsam genişliği”; “Yeterlilik Düzeyi” teması altında ise “yeterli” ve “yeterli değil” şeklinde alt temalara ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Söz konusu bu tema ve alt temalar Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Beceri Kapsamında Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi

Şekil 1, “Öğrenme Alanı” teması bakımından incelendiğinde, “*Ders kitabında yer alan beceriler öğrenme alanlarına göre ağırlıklı olarak dağıtılmış, bir öğrenme alanında bir beceriye oldukça fazla yer verilirken bir öğrenme alanında hiç yer verilmemiş olduğu dikkat çekmektedir.*” (E2.2) katılımcı görüşünde, becerilerin düzensiz bir dağılım olduğu noktasına dikkat çekilerek ders kitabının “beceri dağılımı” alt temasına göre değerlendirildiği görülmektedir. “*Sosyal bilgiler farklı bilim alanlarından oluştuğu için her ünitenin değişim ve süreklilik yaklaşımları farklıdır.*” (E6.4) katılımcı görüşünde, sosyal bilgiler dersinin farklı alanları kapsadığına değinilerek “disiplinler arası” alt temasına atıfta bulunulduğu görülmektedir. “*Sosyal bilgilerde çok fazla geçmiş tarih konularına yer veriliyor...*” (K2.1) katılımcı görüşünde ise, tarih alt temasına dikkat çekilerek ders kitaplarının değerlendirildiği belirlenmiştir.

“Öneriler” teması bakımından incelendiğinde, “*Aynı zamanda daha somut bir öğrenme sağlayacak, bu beceriyi öğrencinin yeterince anlamasını sağlayacak görseller kitaplarda yer almalıdır.*” (E1.1) katılımcı görüşünde, somut öğrenmeye vurgu yapılarak “somutlaştırma” alt temasına; “*gerçek hayat örneklerinin kitaplarda daha sık yer alması, öğrencilerin bu kavramları daha iyi anlamalarını sağlayabilir.*” (K4.2) katılımcı görüşünde gerçek yaşamdan örnek sunulması savunularak “yaşama yakınlık” alt temasına; “*Görseller bu becerinin verilmesinde daha etkili olabileceği için görsellere önem verilebilir. Görselleri destekleyen*

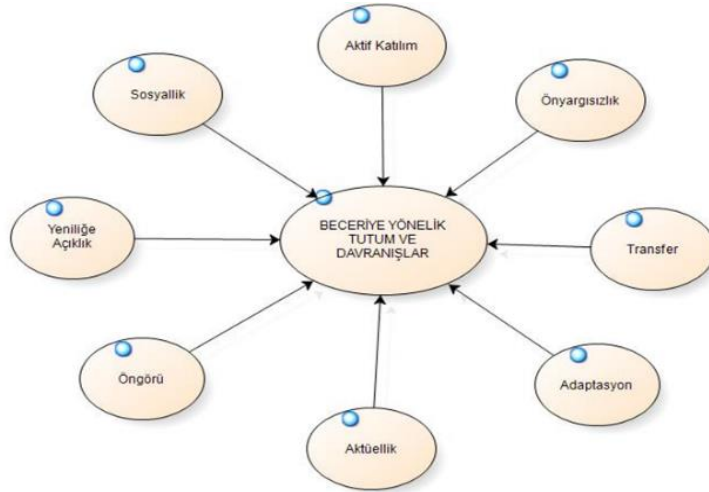
Öğretmen Görüşleri Işığında Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi Açısından Değerlendirilmesi

unsurlar da metinler olduğundan hepsi daha iyi hale getirilebilir.” (E3.2) katılımcı görüşünde görsel unsurlara değinilerek, aynı zamanda “Görsellerle metinlerle ve etkinliklerin sayısını arttırarak daha somut etkinlikler yaptırılarak daha kalıcı bir öğretim materyali haline getirilebilir.” (K3.2) katılımcı görüşü ile de desteklenerek “görselleştirme- aktif öğrenme” alt temalarına öneriler getirilerek ders kitaplarının değerlendirildiği görülmektedir.

“Yeterlilik Düzeyi” temasına göre incelendiğinde, “... dördüncü sınıf sosyal bilgiler kitabı değişim ve sürekliliği algılama becerisi kazandırmasında istenilen seviyededir.” (K3.2) katılımcı görüşünde, “yeterli” alt teması çerçevesinde değerlendirmede bulunulduğu görülürken, “yeterli bulmuyorum. Çünkü var olan mevcut etkinlikler, görseller ve metinler yaşama ve beceriye dönüştürmede yeterli değil.” (E1.1) katılımcı görüşünde ise “yeterli değil” alt teması çerçevesinde ders kitabına yönelik değerlendirmeler olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine Yönelik Tutum ve Davranışlarına İlişkin Bulgular

Katılımcıların öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılama becerisi doğrultusunda tutum ve davranışlarına yönelik görüşleri incelendiğinde, adaptasyon, aktüellik, yeniliğe açıklık, önyargısızlık, transfer ve öngörü gibi tutum ve davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Şekil 2’de beceriye yönelik tutum ve davranışlar görselleştirilmiştir.

Şekil 2. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine Yönelik Tutum ve Davranışlar

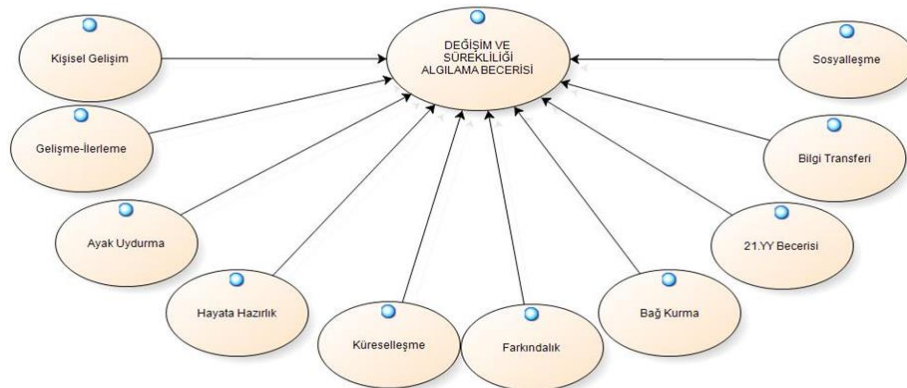
Şekil 2’de bulunan temalar incelendiğinde, değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik tutum ve davranışlarda 8 tema olduğu görülmektedir. Katılımcıların “Bazı alanlarda çocukların günümüz dünyasında teknoloji araçları kullanması vb. gibi noktalarda hemen

adapte olabildiğini görebiliyoruz” (E1.1) ifadesiyle, “adaptasyon” temasına; “*Öğrencilerimiz sadece bugünü değerlendirebiliyor.*” (K1.1) katılımcı görüşü ile “aktüellik” temasına; “*Bir insan yaşlandıkça fikirleri daha da tabu haline geliyor. Bu ön yargıların kırılması özellikle küçük yaşlarda değişim ve süreklilikle sağlanabilir.*” (E6.4) katılımcı görüşü ile “önyargısızlık” temasına; “*Açık fikirli olmak*” (4.2) katılımcı görüşü ile “yeniliğe açıklık” temasına; “*Öğrenciler öğrendikleri bilgi ve becerileri kendi hayatlarına yansıtmalıdır.*” (E3.2) katılımcı görüşü ile “transfer” temasına ve “*Hayatında ortaya çıkan değişimleri algılayarak bu değişimin olumlu ve olumsuz sonuçlarını önceden fark edebilmeli ve buna yönelik hazırlıklarını yapabilmelidir.*” (E2.2) katılımcı görüşü ile de “öngörü” temasına değinilerek, öğrencilerin söz konusu beceriye yönelik tutum ve davranışlarını ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine Yönelik Bulgular

Katılımcıların değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik görüşleri incelendiğinde, “kişisel gelişim”, “gelişme- ilerleme”, “ayak uydurma”, “hayata hazırlık”, “küreselleşme”, “farkındalık”, “bağ kurma”, “21. Yüzyıl becerileri”, “bilgi transferi” ve “sosyalleşme” gibi yönlere vurgu yaptıkları görülmektedir. Şekil 3’te katılımcıların değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik vurguladıkları temalar görselleştirilmiştir.

Şekil 3’te yer verilen temalar incelendiğinde, değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik toplam 10 tema olduğu görülmektedir. Bunlardan, “gelişme ilerleme” ve “ayak uydurma” temalarına yönelik olarak, “Dünya var olduğundan beri insanlık sürekli değişim içindedir. Ortak miras kavramı içinde insanlığın gelişmesi için değişim ve bu değişimin sürekliliği bence gerekli.” (E4.5) katılımcı görüşünde “gelişme ilerleme” temasına atıfta bulunulurken; “Çevresel faktörlerin etkisiyle insan kendisini de değiştirmek zorunda kalıyor. Bundan dolayı yaşanan dünya üzerinde insanların değişim ve bu değişimin sürekliliğine ayak uydurmasıdır denilebilir. (K3.2) katılımcı görüşünde ise “ayak uydurma” temasına vurgu yapıldığı görülmektedir.

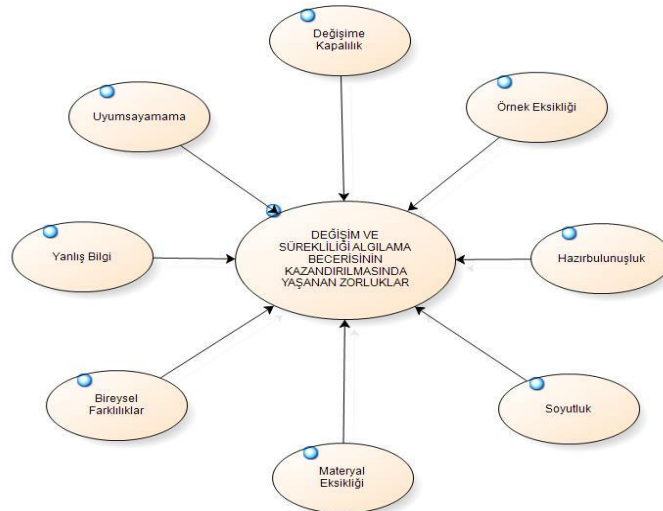
Şekil 3. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine Yönelik Vurgulanan Temalar

Öğretmen Görüşleri Işığında Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi Açısından Değerlendirilmesi

İçinde bulunduğumuz çağa atıf yapılan “*Bu beceri içinde bulunduğumuz çağda kazanılması gereken bir beceridir*” (E1.1) katılımcı görüşünde, “21. Yüzyıl becerileri” temasına; “*Değişim ve sürekliliği algılama becerisi aracılığı ile öğrencilerin geçmiş algılamaları, geçmiş ile bugün ve yarın arasında ilişki kurabilmelerini sağlamaktadır.*” (E3.2) katılımcı görüşünde, “bağ kurma temasına; “*Bu becerinin öğrencilere doğru bir şekilde kavratılması sonucunda öğrenciler geçmişte yaşanmış olaylardan ders çıkararak gelecek yaşamlarına bunu yansıtacaklardır.*” (E2.2) katılımcı görüşünde, “bilgi transferi” temasının vurgulandığı görülmektedir.

Farkındalığı ortaya koymaya çalışan “*Değişim ve sürekliliği algılayan her birey, etrafında olup biten her şeyin farkındadır. Bu farkındalık sadece eğitim ve öğretim hayatında değil, hayatımızın her anında bize fayda sağlayacağı aşikardır.*” (E5.2) katılımcı görüşünde, “farkındalık” temasına; “*Öğrencilerin gelecek yaşamlarını daha iyi ve konforlu yaşamaları için kazanması gereken en önemli becerilerden birisidir.*” (E2.2) katılımcı görüşünde, “hayata hazırlık” temasına ve “*...yaşamın bir parçası olan değişimler günümüz dünyasında daha hızlı yaşanmaktadır. Bu nedenle günümüzde değişim ve sürekliliği algılama becerisi daha da önem kazanmaktadır*” (E2.2) katılımcı görüşünde ise değişimin günümüze etkisi noktasında “küreselleşme” temasına vurgu yapılarak değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik değerlendirmelerde bulunulduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların genel olarak değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik beyan etmiş olduğu görüşlerin, becerinin doğasına ve kapsamına uygun olduğu ifade edilebilir.

Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisinin Kazandırılmasında Yaşanan Zorluklara Yönelik Bulgular

Şekil 4. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisine Yönelik Yaşanan Zorluklara İlişkin Temalar

Katılımcıların becerinin kazandırılmasında yaşanan zorluklara yönelik görüşleri incelendiğinde, “değişime kapalılık”, “uyumsama yapamama”, “yanlış bilgi”, “bireysel farklılıklar”, “materyal eksikliği”, “soyutluk”, “hazırbulunuşluk” ve “örnek eksikliği” gibi zorlukların ortaya çıktığı görülmüştür. Şekil 4’te yaşanan zorluklara yönelik temalar görselleştirilmiştir.

Şekil 4’te yer alan temalar incelendiğinde, değişim ve sürekliliği algılama becerisinin kazandırılmasında yaşanan zorluklara yönelik toplam 8 tema belirlenmiştir. “Değişim ve süreklilik soyut bir beceridir. 4. 5. 6. ve 7. Sınıflardaki öğrencilerin soyut kavramlara geçmede biraz zorlandıkları için bu beceriyi kazandırmada daha somut örnekler verilmesi ve etkinlikler yapılması gerekiyor.” (K3.2) katılımcı görüşünde, “soyutluk” teması çerçevesinde becerinin kazandırılmasında somut örneklerin verilmesine vurgu yapılarak, becerinin soyut olmasından kaynaklı bir zorluk yaşandığı dikkat çekmektedir.

“Öğrenilen bir bilginin değiştirilmesi öğrencide oldukça zor. Akılda kalıcı ve doğru bilginin de öğretilmesi zor.” (K2.1) katılımcı görüşünde, “yanlış bilgi” temasına; “Bu beceriye yönelik örnekler verme noktasında güçlükler yaşanmaktadır.” (E2.2) katılımcı görüşünde, “örnek eksikliği” temasına; “...sınıfta yer alan her öğrenciye yönelik örnekler vermekte zorluklar yaşanmaktadır.” (E2.2) katılımcı görüşünde, “hazırbulunuşluk” temasına vurgu yapılarak, söz konusu becerinin öğrencilere sunulmasında yaşanan zorluklara yönelik değerlendirmeler yapıldığı tespit edilmiştir.

Öğretmenlerin görüşlerinde genel olarak değişim ve sürekliliği algılama becerisini kazandırmada becerinin soyut olmasına karşın öğrencilerin henüz somut işlemler döneminde olmasının, doğru ve düzeye uygun örnek vermek konusunda güçlükler yaşandığı, öğrencinin çevresinde öğrendiği yanlış bir bilgiden kaynaklı becerinin kazandırılmasının zorluğuna dikkat çekildiği söylenebilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinlik, görsel ve metinlerde değişim ve sürekliliği algılama becerisinin yer alma durumunun ortaya koyulmasının amaçlandığı bu araştırmada, söz konusu becerinin öğrenme alanlarına; etkinlik, görsel, metinlere dağılımı ve bu konudaki öğretmen görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. İncelenen ders kitabında değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik etkinlik, görsel ve metinlerin tüm öğrenme alanlarına eşit biçimde dağılmadığı, ağırlıklı olarak Kültür ve Miras ve Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme

Öğretmen Görüşleri Işığında Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi Açısından Değerlendirilmesi

alanlarında yer aldığı tespit edilmiştir. Değişim ve sürekliliği algılama becerisinin kapsamı ve içeriği düşünüldüğünde söz konusu öğrenme alanlarında ağırlıklı yer alması doğal ve beklenen bir sonuç olarak yorumlanabilir. Fakat becerinin içeriği ve kapsamı “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” gibi öğrenme alanlarında da yer verilmeye müsait olduğu düşünülmektedir. Buna karşın bu öğrenme alanlarında hiç yer verilmemesi, becerinin öğrencilere kazandırılmasında yetersiz kalacağını düşündürmektedir. Bu açıdan bakıldığında, değişim ve sürekliliği algılama becerisi sadece teknoloji, tarih ve kültürel süreçlerde görülmeyip, geçmişten bugüne yeryüzünde yaşanan değişimler, anayasa, temel hak ve hürriyetler gibi noktalarda da karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden beceri bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak tüm yönleriyle öğrencilere sunulmalıdır. Diğer yandan ilgili becerinin dördüncü sınıf düzeyinde tarih ve kültür bağlamında ele alınan öğrenme alanlarında yer alması, küçük yaş grubundaki çocukların tarihsel olaylar arasında bağlantı kurma, tarihte yaşanan değişimlerin hız ve yönünü kestirebilme ve kültürler arasındaki benzerlik ve farklılıkları saptayabileceğini (Sel ve Sözer, 2021) göstermektedir.

Değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik öğretmen görüşlerinde, katılımcılar beceri kapsamında ders kitaplarını değerlendirdiklerinde, değişim ve sürekliliği algılamanın soyut bir beceri olmasından kaynaklı olarak, kitapta yer alan görsel unsurların daha somut olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Nitekim Özen ve Sağlam (2010) da değişim ve sürekliliğin çeşitli görsel materyallerden faydalanarak öğrencilere öğretilmesinin yararlı olduğu ifade etmişlerdir. Bu noktada katılımcı görüşlerinde, sosyal bilgiler ders kitabının beceriyi öğrencilere kazandırmasında yeterli görülmediği de tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların, ders kitaplarındaki etkinlik, metin ve görsellerin zenginleştirilerek öğrencilerin gerçek yaşamından örnekler barındırması şeklindeki görüşleri, yaşama yakınlık ilkesi bağlamında da son derece değerlidir. Bu noktada öğrenciler kendi hayatlarından bir iz buldukları bilgileri daha kolay bir şekilde anlayarak etkili bir öğretim sağlanabilmektedir. Seçim ve Ünlü (2021) coğrafya dersi öğretim programı değişim ve süreklilik becerisine yönelik öğretmen algısının incelenmesine yönelik çalışmalarında, “*öğrenci ne kadar yaşamsal olarak bu beceri ile karşı karşıya getirir ise daha iyi sonuçlar vereceğini düşünüyorum*” şeklindeki bulguları bu sonucu destekler niteliktedir.

Değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik tutum ve davranışlar boyutları çerçevesinde, katılımcılar, transfer, adaptasyon, aktüellik, öngörü, yeniliğe açıklık, sosyallik, aktif katılım ve önyargısızlık gibi temalar çerçevesinde değerlendirmelerde buldukları görülmüştür. Bu sonuç kapsamında katılımcılar, öğrencilerin teknoloji bağlamında yaşanan yeni

gelişim ve değişimlere hemen adapte olduğunu ancak diğer alanlardaki değişimlere hemen ayak uyduramadıkları konusunda değerlendirmelerde bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin sadece bugüne yönelik çıkarımlarda bulunduğu yönünde görüşler ortaya koyulmuştur. Nitekim öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılama becerisini yeterince kazanamadıkları, geçmişten günümüze olan değişimin sadece “günümüz” kısmına odaklanmaları ve beceri ile zihinleri arasında ilişki kuramamaları bu durumu açıklar niteliktedir. Yapılan çeşitli çalışmalar da öğrencilerin değişime göre sürekliliği algılamalarında zorluk yaşadıklarını göstermektedir (Kabapınar ve Sağlamgöncü, 2017; Kabapınar ve İncegöl, 2016; Safran ve Şimşek, 2006). Silverman (1996), çocukların “öngörü” ile değişim ve süreklilik kavramları arasındaki bağlantıyı sağlayarak bilgi elde etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu durumda çocukların sadece günümüz odağında kalması öngörü yapabilmelerine engel bir durum olarak ortaya çıkabilecektir. Keza Çelikkaya (2011) da çalışmasında, öğretmenlerin değişim ve sürekliliği algılama becerisini “kısmen” kazandırabildikleri bulgusuna ulaşmıştır. Söz konusu benzer sonuçlar çalışmada elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir.

Değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik değerlendirmelerde, kişisel gelişim, gelişme- ilerleme, ayak uydurma, hayata hazırlık, küreselleşme, farkındalık, bağ kurma, 21. Yüzyıl becerisi, bilgi transferi ve sosyalleşme temalarına vurgu yapıldığı ortaya çıkmıştır. Katılımcılar değişim ve sürekliliği algılama becerisinin öğrencilere kavratıldığında geçmişle günümüz arasında ilişki kurabilmesi ve yaşanan değişim ve gelişimi takip ederek iyi bir yaşam sağlayabilmesi adına gerekli bir beceri olduğu noktasında ortak görüşlerde bulunmuşlardır. Bu sonuçlardan hareketle söz konusu beceri, hayat serüveninde bir köprü niteliğinde olduğu söylenebilir. İnsan yaşamında, kişinin bebeklik dönemi ile yaşlılık dönemi arasındaki farkı görebilme noktasında dahi değişim ve sürekliliği algılama becerisi kullanılmaktadır. Bu noktada söz konusu becerinin hayatın her anında kullanıldığının bilincinde olunması, becerinin tarih, matematik, coğrafya gibi okul dersleriyle de bağlantı kurularak (Burny, Valcke ve Desoete, 2009) öğrencilere kazandırılmasının daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Değişim ve sürekliliği algılama becerisinin öğrencilere kazandırılmasında yaşanan zorluklar, değişime kapalılık, örnek eksikliği, hazırbulunuşluk, soyutluk, materyal eksikliği, bireysel farklılıklar, yanlış bilgi ve uyumsuzluk temaları çerçevesinde katılımcılar tarafından değerlendirilmiştir. Katılımcılar, söz konusu becerinin soyut bir niteliğe sahip olduğuna dolayısıyla ders anlatma sürecinde yeterli materyaller bulunmadığı için öğrencilerin anlamakta güçlük yaşadıklarına vurgu yapmışlardır. Bununla birlikte öğrencilerin beceriye yönelik hazırbulunuşluk düzeylerinin zayıf olduğuna bu nedenle ders içinde verilen örneklerin

Öğretmen Görüşleri Işığında Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi Açısından Değerlendirilmesi

yeterince anlayamadığı yönünde değerlendirmeler tespit edilmiştir. Secim ve Ünlü (2021) de çalışmalarında öğrencilerin beceriler konusunda hazırbulunuşluk seviyelerinin yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Bu durum çalışmada da bahsedilen zorluklardan dolayı becerinin öğrencilere kazandırılmasında öğretmenlerin sorun yaşadıkları sonucunu destekler niteliktedir. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar bağlamında şu önerilerde bulunulmuştur:

- Araştırma sonucunda değişim ve sürekliliği algılama becerisinin kazandırılmasında en önemli sorunun becerinin soyut nitelikte olmasıdır. Bu bağlamda ders kitapları hazırlanırken görsellerin gerçek hayattan ve somut örnekleri barındıracak şekilde hazırlanarak sayısı artırılmalıdır. Ders kitabındaki metin ve etkinlikler öğrenci düzeyine göre renklendirilerek dikkat çekici hale getirilmelidir.
- Değişim ve sürekliliği algılama becerisi kapsamında ders kitabındaki etkinliklerin sayısı artırılarak, konuyu pekiştirecek biçimde sunulmalıdır.
- Değişim ve süreklilik hayatın her anında karşılaşılabilecek bir beceridir. Bu bakımdan beceri, sosyal bilgiler dersi öğrenme alanlarında yer alan tüm disiplinlerle ilişkilendirilerek öğrencilere sunulmalıdır.
- Değişim ve sürekliliği algılama becerisinin diğer disiplinlerle de bağlantısı sağlanarak öğrenme alanları bazında dağılımı artırılmalıdır.

Yazar Katkıları: Metnin tamamı yazarın ortak ve eş katkılarıyla oluşturulmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Ablak, S. ve Aksoy, B. (2021). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan zaman ve kronolojiyi algılama becerisine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 11(1), 41-73.
- Akbaba, B. Keçe, M. ve Erdem, M. (2012). Sosyal bilgiler dersinde çoklu ortam kullanımının öğrencilerin zaman-kronoloji ve değişim- sürekliliği algılama becerilerine etkisi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 237-257.
- Aksoy, B. ve Sönmez, Ö. F. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görsellerde harita becerileri. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(48), 65-79.
- Altay, N. (2020). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının beceriler açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (41), 276-297.
- Aydemir, M. (2017). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan beceriler açısından incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-17.
- Baş, K. (2016). Sosyal bilgiler dersinin kendine özgü becerilerinin kazandırılma düzeyi.

- Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 1-19.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.
- Burny, E., Valcke, M. ve Desoete, A. (2009). Towards an agenda for studying learning and instruction focusing on time-related competences in children. *Educational Studies*, 35(5), 481-492.
- Creswell, J. W. (2023). *Nitel araştırma yöntemleri*. (S.B. Demir ve M. Bütün ed.) Siyasal Yayınevi.
- Çelik, H., Karadeniz, H. ve Cabul, E. (2018). Öğrencilerin sosyal bilgiler derslerindeki deneyimleri bağlamında değişim ve sürekliliğe ilişkin değerlendirmeleri: misafirperverlik örneği. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 2(2), 39-57.
- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin kazandırılma düzeyi: öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 969-990.
- Çelikkaya, T. ve Kürümlüoğlu, M. (2017). Sosyal bilgiler öğretim programında kazandırılması hedeflenen alan becerilerine kitaplarda yer verilme durumu. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 14(40), 141-158.
- Çurku, R. (2020). *Kronolojik düşünme ile değişim ve sürekliliği algılama becerilerini kazandırmada sözlü tarihin rolü: Van düğünleri örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi.
- Demircioğlu, İ. H. (2015). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar* (5. Baskı). Anı Yayınları.
- Doğan, İ. (2022). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında temel beceriler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Doğan, İ. ve Oruç, Ş. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında temel beceriler. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 5(2), 91-115.
- Duban, N. ve Yıldırım, R. (2017). 6. Sınıf öğrencilerinin düğün ve bayram kutlamalarındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin görüşleri. *International Journal of Eurasia Social Sciences/Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28).
- Gömleksiz, M. N. ve Kan, A. Ü. (2009). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme ve girişimcilik becerilerini kazandırmadaki etkililiğinin belirlenmesi. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 39-49.
- Kabapınar, Y. ve İncegöl, S. (2016). Değişim ve süreklilik bağlamında oyun ve oyuncuğa bakmak: bir sözlü tarih çalışması. *Turkish History Education Journal*, 5(1), 74-96. <https://doi.org/10.17497/tuhed.279914>
- Kabapınar, Y. ve Sağlamgöncü, A. (2018). Sosyal bilgiler derslerinde değişim ve sürekliliğin algılanmasında görsel okumanın etkililiği: bir eylem araştırması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5 (9), 48-73.
- Karadağ, E. (2010). Eğitim bilimleri doktora tezlerinde kullanılan araştırma modelleri: nitelik düzeyleri ve analitik hata tipleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 16(1), 49-71.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayınları.
- Kaya, K. (2018). Beceri Eğitimi. A. Uzunöz ve V. Aktepe (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleri cilt 1 içinde* (s. 109-142). Pegem Akademi.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis an introduction to its methodology*. (Second

- Edition). Thousand Oaks, USA: Sage Publications.
- MEB. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara.
- Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri (İzmir menemen örneği). *Electronic Turkish Studies*, 8(7). 355- 362.
- Özen, R., ve Sağlam, H. İ. (2010). İlköğretim öğrencilerinin değişim ve sürekliliği algılayışı. *Akademik Bakış Dergisi*, 22.
- Öztürk, C. ve Kafadar, T. (2020). 2018 sosyal bilgiler öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126.
- Öztürk, M., ve Mutlu, N. (2017). Sosyal bilgiler ve tarih derslerinde beceri ve değerleri ne kadar öğretiyoruz? *Sakarya University Journal of Education*, 7(3).
- Safran, M. ve Şimşek, A. (2006). İlköğretim öğrencilerinde tarihsel zaman kavramının gelişimi. *Elementary Education Online*, 5(2), 87-109.
- Secim, O. ve Ünlü, M. (2021). Examining of teacher perception towards change and continuity skill of geography course curriculum. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 44, 18-37.
- Sel, B. ve Sözer, M. A. (2021). Sosyal bilgiler dersinde zamana ilişkin becerilerin öğretimine dair kuramsal bir bakış. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 161-196.
- Silverman, J. L. (1996). *The development in children of future time perspective* (Doctoral dissertation).
- Sosyal Bilgiler Biz. Yeni Eğitim Programı. <https://sosyalbilgiler.biz> adresinden 22/08/2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tangülü, Z., Tosun, A., ve Topkaya, Y. (2015). Investigation of secondary school 7th grade students' social sciences lesson, change and continuity perception skill levels. *The Journal of International Education Science* (4), 348-357.
- TDK. *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. (2023). www.sozluk.gov.tr adlı siteden (01.04.2023) tarihinde erişildi.
- Turan, S., Karasu Avcı, E. ve Faiz, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin disiplinlerarası yaklaşıma yönelik görüşleri. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 6(1), 141-163.
- Ünsal, Y. ve Güneş, B. (2002). Bir kitap inceleme çalışması örneği olarak MEB ilköğretim 4. sınıf fen bilgisi ders kitabına fizik konuları yönünden eleştirel bir bakış. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 107-120.
- Yılar, M. B. (2022). Skill hierarchies of teacher candidates: an analysis in the context of skills included in the social studies curriculum in Turkey. *Journal of Innovative Research in Teacher Education*, 3(3).
- Yıldırım, Y. ve Çalışkan, A. (2024). 2024 sosyal bilgiler dersi öğretim programının 2005, 2015 ve 2018 programlarıyla karşılaştırılmalı analizi. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(1), 108-142.